

Психологічна підготовка і готовність працівників патрульно-постової служби міліції до професійної діяльності

У статті розкрито специфіку професійної діяльності та пов'язані з цим особливості психологічної підготовки працівників патрульно-постової служби міліції до виконання своїх функціональних обов'язків. Зазначено етапи підготовки майбутніх співробітників правоохоронних органів до проходження служби в органах внутрішніх справ. Здійснено загальну характеристику психологічних чинників готовності особистості до професійної діяльності. Зосереджено увагу на формуванні психологічної готовності працівників патрульно-постової служби міліції. Визначено зовнішні та внутрішні показники готовності суб'єкта до діяльності.

Ключові слова: психологічна підготовка, професійна діяльність, професійна готовність, особистість, правоохоронні органи, патрульно-постова служба.

В статье раскрыта специфика профессиональной деятельности и связанные с этим особенности психологической подготовки работников патрульно-постовой службы милиции к выполнению своих функциональных обязанностей. Указаны этапы подготовки будущих сотрудников правоохранительных органов к прохождению службы в органах внутренних дел. Осуществлена общая характеристика психологических факторов готовности личности к профессиональной деятельности. Сосредоточено внимание на формировании психологической готовности работников патрульно-постовой службы милиции. Определены внешние и внутренние показатели готовности субъекта к деятельности.

Ключевые слова: психологическая подготовка, профессиональная деятельность, профессиональная готовность, личность, правоохранительные органы, патрульно-постовая служба.

Постановка проблеми. У системі органів внутрішніх справ України одне із чільних місць серед підрозділів, які займаються, в першу чергу, охороною громадського порядку, відведено патрульно-постовій службі міліції.

Специфічність несення служби працівниками вказаного підрозділу полягає в тому, що вони, в основному, перебувають в місцях великого скупчення громадян, при цьому одягнуті у формений одяг, озброєні вогнепальною табельною зброєю та

спеціальними засобами. Ці умови вимагають від них наявності певних професійних якостей, особистісних рис, а також відповідного психічного стану, що може бути досягнуто шляхом спеціальної підготовки до несення служби [6].

З метою якісної підготовки міліціонерів до виконання своїх функціональних обов'язків в системі органів внутрішніх справ запроваджено ряд організаційних заходів. Одним із основних заходів забезпечення готовності співробітників правоохоронних органів до професійної діяльності є їх професійна підготовка в цілому, та психологічна підготовка зокрема.

Отже, одним з пріоритетних напрямків підготовки працівників ППС до професійної діяльності, поряд з вогневою, фізичною, службовою та медичною, можна вважати психологічну підготовку.

На сучасному етапі розвитку суспільства професійна готовність працівників ППС до діяльності в особливих умовах забезпечення охорони громадського порядку, захисту громадян від злочинних посягань, набуває статусу соціально важливої функції [3; 19].

Поняття “психологічна готовність до діяльності” було введено в 1976 році в дослідженнях М.І.Дьяченко та Л.А.Кандибович [8; 9] з інженерної психології та психології праці. Висвітлення проблематики психологічної готовності до професійної діяльності з різних позицій відображається в працях таких науковців, як С.Л.Рубінштейн, Б.Г.Ананьєв, Д.М.Узнадзе, В.М.Мясищев, П.Б.Ганушкін, А.Ц.Пуні, Е.Еріксон та ін. [2; 5; 9; 12; 16; 17; 22].

Разом з тим, дотепер питанню психологічної підготовки саме працівників патрульно-постової служби до виконання ними своїх професійних обов'язків приділено недостатньо уваги. Цей напрямок підготовки до професійної діяльності потребує подальшої розробки, збільшення відведеного часу на проведення відповідних занять та покращення їх ефективності.

Метою нашого дослідження є пошук шляхів покращення психологічної підготовки готовності працівників патрульно-постової служби міліції до виконання своїх функціональних обов'язків, з урахування специфіки професійної діяльності цього підрозділу.

На сучасному етапі розвитку Української держави суспільство потребує певної трансформації в якісно новий стан, що вимагає відповідного реформування усіх соціальних інститутів. Основою успішного функціонування держави є удосконалення діяльності всіх органів, у тому числі системи органів внутрішніх справ [7; 20].

Спочатку дамо загальну характеристику психологічних чинників готовності особистості до професійної діяльності.

Серед компонентів професійної діяльності міліціонерів необхідно звернути увагу на готовність особистості до виконання певного завдання, як активно-дійового стану. Для особистості готовність є суб'єктивно значущою. Вона виступає індикатором ставлення людини до певних дій та відображає психічні, психологічні, фізичні, фізіологічні особливості стану особистості у конкретний період часу, що передує діяльнісній активності. Готовність до професійної діяльності зумовлює відповідну поведінку особистості, полегшує та прискорює досягнення необхідного результату [11; 21; 23].

У психологічній науці поняття готовності було виділено у 50-х – 60-х роках ХХ століття і розглядалося з різних позицій: як психологічний процес (Л.Я.Гозман, 1987; Е. Еріксон, 1996), як наявність здібностей (Б.Г.Ананьєв, 1996; М.Д.Левітов, 1946; С.Л.Рубінштейн, 2003), або як ознака настанови (І.Т. Бжалава, 1965; Д.М. Узнадзе, 1961), або як психічний стан (В. М. М'ясищев, 1970), чи як психологічний стан (П.Б.Ганушкін, 1933; А.Ц.Пуні, 1959; О.М.Чернікова,1967) [9; 13; 20].

Щодо спрямованості готовності, то дослідники вивчали професійну діяльність (М. І. Дьяченко,1976; Л.А.Кандилович, 1976), професійний саморозвиток (Г.А.Ільїна, 2008, В.В.Филанковський, 2000), дослідницьку працю (О.І.Сафроненко, 2000), материнство (Н.В.Даниленко, 2007, О.П.Проскурняк, 2006 та ін.), самовизначення (І.П.Петров, 2004) [8].

Проте дослідженню готовності, зокрема до виконання професійної діяльності працівниками патрульно-постової служби міліції, у психологічній науці приділено недостатньо уваги.

Вітчизняні психологи лише з кінця 50-х – 60-х років ХХ століття почали займатися проблемою готовності до різних видів діяльності. Науковці по-різному розуміли готовність, наприклад, як психологічну умову успішної діяльності (І.Д.Ладанов), як якість особистості (К.К.Платонов), як прагнення людини здійснювати певні дії (В.І.Даль, Д.М.Ушаков) [1; 14; 20].

Також серед вчених виникали певні розходження щодо тлумачення готовності до активності, це пов'язано з існуванням різних напрямків дослідження цього феномена та особливостями теоретичних підходів до його визначення: у рамках особистісно-діяльнісного підходу, готовність – це прояв особових, особистісних та суб'єктних властивостей і якостей людини у їх цілісності (А.О. Деркач, М.І. Дьяченко, Л.А. Кандилович та ін.); у рамках особистісного підходу – це прояв комплексу індивідуально-особистісних рис, який є наслідком певної діяльності (К.О.Абуль-

ханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, Л.С.Виготський, І.С.Кон, Є.Г.Козлов, О.М.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн, А.Ц. Пуні, В.В. Столін, І.І.Чеснокова, Є.В.Шорохова та ін.); у рамках функціонального підходу – це короткочасний чи довготривалий стан психіки людини, який характеризується мобілізацією фізичних та психічних сил (В.О. Алаторцев, М.Д. Левітов, Л.С. Нерсисян, В.М. Пушкін та ін.) [9; 20].

На підставі аналізу теоретико-методологічних підходів щодо вивчення готовності до певних видів діяльності можна зробити наступні висновки: готовність має складну динамічну структуру, вона визначається специфікою активності і може бути психологічною, психічною, фізіологічною, фізичною; психологічна готовність є відображенням сукупності емоційних, інтелектуальних, вольових та мотиваційних сторін психіки людини, її стан може характеризуватися за такими показниками, як ставлення особистості до передбачуваної активності, певні вміння та навички, знання, наявність адекватних вимогам конкретної активності рис характеру; готовність – важлива передумова цілеспрямованої активності, її стійкості та ефективності, вона визначається чинниками зовнішнього та внутрішнього порядку, до яких можна віднести роботу різних систем та органів людського тіла, відповідність зовнішньої обстановки, наявність матеріалів пам'яті та загальну активність роботи мозку [4; 15; 18].

Загалом готовність – активно-дійовий стан особистості та її певна поведінка, що мобілізує сили з метою виконання будь-якого завдання для досягнення необхідного результату, в якому і визначається успішність активності особистості.

Зупинимось детальніше на формуванні психологічної готовності працівників патрульно-постової служби. Сучасна професійна діяльність працівників патрульно-постової служби міліції характеризується спрямованістю на забезпечення високої готовності до виконання своїх професійних обов'язків, вирішення поточних завдань, що виникають у ході діяльності, високою відповідальністю за виконання службових завдань, захист життя та здоров'я громадян, що пов'язано з постійним ризиком, можливістю застосування спеціальних засобів і вогнепальної табельної зброї. Усі ці характеристики зумовлюють необхідність якісної підготовки працівників ППСМ до ефективного здійснення службової діяльності.

Але, сьогодні в системі службової підготовки працівників патрульно-постової служби міліції, заняття щодо готовності до виконання своїх професійних обов'язків не завжди проводиться на належному рівні.

Це призводить до формування репродуктивного способу вирішення професійних завдань, недостатнього обсягу та якості засвоєних знань і сформованих професійних умінь, пасивності та низького рівня мотивації до професійної діяльності. В результаті цього виникають певні суперечності в службовій діяльності: між прагненням молодих міліціонерів до особистісно-професійного розвитку й особливостями правоохоронної діяльності, які блокують прояви ініціативи та творчості; між високим рівнем вимог, що пред'являються до професійної підготовки молодих працівників, їх соціальним статусом в суспільстві й відсутністю адекватної системи матеріального й морально стимулювання; між прагненням міліціонерів ППСМ до підвищення свого особистісно-професійного рівня розвитку й недостатніми можливостями для його реалізації, наявністю постійних позапланових завдань, відсутністю умов для належного відпочинку, ненормований робочий день, несення служби переважно в вечірній та нічний час, високою завантаженістю, дефіцитом часу тощо.

Подолання вищезазначених суперечностей неможливе без цілеспрямованої роботи з формування відповідного рівня психологічної готовності міліціонерів ППСМ до професійної діяльності.

Враховуючи психологічні особливості та сутність професійної діяльності міліціонера патрульно-постової служби міліції, можна зробити висновок, що його психологічна готовність є комплексним, динамічним та психічним утворенням, що складається з наступних компонентів: мотиваційного, який необхідно розглядати як складну систему мотивів, яка активізує та скеровує професійну діяльність особистості міліціонера ППСМ на досягнення значимих результатів у своїй службовій діяльності; орієнтаційного, який визначається сформованістю психічних пізнавальних процесів; емоційно-вольового, який характеризується емоційним фоном і вольовими якостями особистості, зокрема відповідальним і позитивним ставленням до виконання своїх обов'язків, наполегливістю у досягненні певної мети, наявністю відповідних навичок саморегуляції, почуттям задоволення і радощі від позитивних наслідків докладених зусиль; особистісно-операціонального, який включає необхідні для ефективності службової діяльності професійні якості (самоконтроль, сильний тип нервової системи, дисциплінованість, емоційна гнучкість, відповідальність, рефлексивність, емпатійність, сензитивність, альтруїзм, комунікабельність, тактовність, дипломатичність тощо) та який характеризується рівнем розвитку професійних знань, умінь і навичок, спрямованих на виконання покладених завдань; оціночно-рефлексивного, який виявляється в самоаналізі міліціонером ППСМ

результату власної професійної діяльності та характеризується самовивченням, самоаналізом, самоконтролем, самооцінкою та корекцією цієї діяльності.

Як відомо, у внутрішній політиці нашої держави головна роль відводиться органам внутрішніх справ, які виконують завдання по боротьбі зі злочинністю, захисту особистої безпеки, прав і свобод громадян, гарантованих Конституцією України, забезпечують охорону громадського порядку тощо.

У зв'язку з цим проблема підвищення рівня професіоналізму кадрового складу органів внутрішніх справ стає ще більш гострою. Співробітники органів внутрішніх справ повинні володіти певним набором знань і умінь, необхідними діловими та особистісними якостями, що відповідають специфіці роботи. Отже, вони мають володіти такими рисами психіки, які будуть сприяти ефективному виконанню професійних обов'язків.

Відповідно до цих вимог необхідно проводити формування особистості працівника ОВС, яке здійснюється в процесі соціалізації людини в рамках оперативно-службової діяльності та під час проведення певної професійної та психологічної підготовки. Від успішності цього формування залежить якість виконання службових обов'язків та кінцевий результат роботи.

Проте, аналізуючи роботу органів внутрішніх справ, спостерігаємо, що цей процес відбувається досить складно та напружено. Про це свідчать: плінність кадрів, непоодинокі випадки порушення дисципліни та законності серед співробітників ОВС. В зв'язку з цим необхідно оптимізувати й активізувати процес професійної підготовки, з метою вироблення необхідних для служби якостей шляхом цілеспрямованого впливу на особистість працівника.

Загалом професійна підготовка в ОВС регламентується рядом нормативних документів: наказ МВС України від 25.11.2003р. № 1444 “Про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України”, наказ МВС України від 28.07.2004 р. № 842 “Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України”, наказ МВС України від 09.02.2011р. № 28 “Про затвердження Положення про організацію наставництва в органах внутрішніх справ України”, Наказ МВС України від 24.04.2009 р. № 1771 “Про організацію початкової підготовки працівників органів внутрішніх справ”.

Згідно вищезазначених нормативних актів до системи професійної підготовки в органах внутрішніх справ входять: службова, вогнева, фізична, медична та психологічна підготовки.

Одним із перших етапів підготовки майбутніх співробітників ОВС в цілому та міліціонерів патрульно-постової служби, зокрема, є відбір кандидатів на службу (проходження медкомісії, проведення психологічних тестів з метою визначення профпридатності тощо). В подальшому в період іспитового строку проводиться початкова підготовка, яка організовується послідовно в три етапи: 1-й – навчання за місцем служби під керівництвом безпосередніх керівників та наставників; 2-й – навчання на курсах початкової підготовки (спеціалізації) в навчальних закладах МВС; 3-й – стажування на посаді за місцем служби.

Наступним етапом професійної підготовки співробітників органів внутрішніх справ є проведення занять безпосередньо в підрозділах системи МВС. Заняття проводяться з урахуванням специфіки роботи кожного окремого підрозділу органу внутрішніх справ.

Робота в правоохоронних органах має багато специфічних відмінностей, які передусім пов'язані з різноманітністю поставлених завдань, а також засобів, що застосовуються, як матеріально-технічних, так і психологічних.

Специфіка патрульно-постової служби міліції полягає в тому, що служба в цьому підрозділі організована таким чином, що міліціонери виконують свої обов'язки з охорони громадського порядку переважно у вечірній та нічний час, шляхом пішого патрулювання.

У співробітників патрульно-постової служби, враховуючи особливості їх професійної діяльності, передбачається наявність певних значимих психологічних якостей, які формуються під впливом різних видів діяльності та власне навчання. Психологічні якості працівників ППС є передумовою оволодіння професією. На цьому етапі відбуваються певні особистісні зміни, розвиваються і вдосконалюються професійно значущі якості, здійснюється становлення моделі особистості співробітника правоохоронних органів.

Успішне виконання завдань працівниками ППС залежить від рівня професійної підготовки, вмілих і активних дій під час професійної діяльності, а також психологічної готовності самого працівника.

В свою чергу психологічною готовністю працівника ППС можна вважати сукупність якостей і властивостей особистості, що зумовлює стан змобілізованості психіки, настроєність на найбільш доцільні, активні та рішучі дії в складних чи небезпечних для життя і здоров'я умовах виконання службових обов'язків.

Ще раз підкреслимо, що специфіка діяльності патрульно-постової служби міліції потребує постійної готовності міліціонерів

до виконання своїх професійних обов'язків у складних умовах несення служби. Це вимагає від них сформованості необхідних для виконання професійних обов'язків психологічних рис: рішучості, впевненості у собі, високої емоційно-вольової стійкості, відповідальності за свої дії, здатності в обмежений час приймати складні рішення тощо.

Формування готовності міліціонерів ППСМ до діяльності в особливих умовах відбувається під час їх професійної підготовки, як і в навчальних закладах системи МВС, так і безпосередньо в підрозділах, в яких вони несуть службу.

Аналізуючи сьогоденний стан професійної підготовки працівників ППСМ та її психологічні особливості, можна виявити низку суперечностей між: вимогами держави щодо рівня готовності міліціонерів до професійної діяльності в сучасних умовах забезпечення охорони громадського порядку та її реальним станом; потрібним рівнем професійної підготовки працівників міліції і недостатньою розробленістю заходів щодо підвищення її рівня в процесі службової діяльності; потребою підтримання необхідного рівня укомплектованості патрульно-постової служби міліції та значним відтоком з її лав молодих співробітників.

З метою вивчення психологічних особливостей професійної підготовки та її впливу на готовність до професійної діяльності найбільш доцільно використовувати особистісно-діяльнісний підхід, однією з основних засад якого є твердження, що різнобічно розвинута особистість формується в різних видах діяльності. Цей підхід забезпечує активізацію самовиховання, самоорганізації, самоосвіти, саморозвитку, дає змогу визначати й обґрунтовувати умови формування професійних і особистісних якостей водночас. Він передбачає максимальний розвиток особистості шляхом залучення її до різних видів діяльності. Отже, цей підхід дає можливість реалізувати в якості мети професійної підготовки становлення особистості міліціонера патрульно-постової служби міліції з урахуванням сутності й особливостей його професійної діяльності та специфіки розвитку його особистісного потенціалу в навчально-виховному процесі.

Отже, психологічні особливості професійної підготовки міліціонерів ППСМ полягають у формуванні особистісних якостей, необхідних їм для успішної адаптації у професійному середовищі, в інтеріоризації необхідного міліціонерам професійного досвіду, у трансформації його в автентичні ціннісні орієнтації, налаштування, у засвоєнні професійних знань і розвитку необхідних вмінь та навичок.

Висновки

1. Психологічна готовність працівників патрульно-постової служби міліції до професійної діяльності є складним феноменом, який характеризує суб'єкта активності як індивіда, індивідуальність, особистість. Психологічна готовність разом з іншими складовими готовності до діяльності визначає здатність суб'єкта її виконати. Вона передбачає високий рівень розвитку психіки людини для досягнення успіху в діяльності та реалізується у спонукальній, виконавчій та регулювальній функціях.

2. Формування психологічної готовності працівників патрульно-постової служби міліції до професійної діяльності передбачає становлення її структурних компонентів: мотиваційного, орієнтаційного, емоційно-вольового, особистісно-операціонального і оціночно-рефлексивного. Зовнішніми показниками готовності суб'єкта до діяльності будуть її ефективність і рівень розвитку психомоторних якостей, а внутрішніми – мотиваційна спрямованість, морально-психологічний стан, професійна компетентність.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А.Абульханова-Славская. – М: Изд-во “Наука”, 1980. – 335 с.
2. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания: избр. псих. труды. / Б.Г.Ананьев; под ред. А.А.Бодалева. – Москва – Воронеж: Институт практической психологии, 1996. – 384 с.
3. Андреева Г.М. Социальная психология: учебник для студ. вузов / Г.М.Андреева. – М.: Аспект-Пресс, 2000. – 384 с.
4. Ануфриев Е.А. Социальная роль и активность личности / Е.А.Ануфриев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 152 с.
5. Бжалава И.Т. Восприятие и установка / И.Т.Бжалава. – Тбилиси: Изд. “Менциереба”, 1965. – 226 с.
6. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект / И.М.Дьяченко, Л.А.Кандыбович, В.А.Пономаренко. – Мн.: Изд-во “Университетское”, 1985. – 206 с.
7. Гуменюк О. Психологічний аналіз громадянської відповідальності особистості / О.Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2007.– № 4. – С. 28-34.
8. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / И.М.Дьяченко, Л.А.Кандыбович. – Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 175 с.: Библиогр.: С. 166-174.

9. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник / И.М.Дьяченко, Л.А.Кандыбович. – Мн.: Харвест, 2001. – 576 с. – (библиотека практической психологии).
10. Кон И.С. Социология личности / И.С.Кон. – М.: Политиздат, 1967. – 383 с.
11. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.С.Корольчук. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
12. Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л.А.Карпенко; Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., расш., испр. и доп. – Ростов н/Д : изд-во “Феникс”, 1998. – 512 с.
13. Кричевский Р.Л. Социальная психология малой группы: учебное пособие для вузов / Р.Л.Кричевский, Е.М.Дубовская. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 318 с.
14. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность / А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
15. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности: Монография / Д.А.Леонтьев. – 2-е изд. испр. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
16. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Отв. Ред. Ю.М. Забродин, Е.В.Шорохова. – М.: Наука, 1984. – 444 с.
17. Мотохнюк Л. Структура психологічної готовності майбутніх інженерів-прикордонників до професійної діяльності / Л.Мотохнюк // Психологія і суспільство. – 2006. – № 3. – С. 37-43.
18. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К.Платонов. – М.: Наука, 1986. – 225с.
19. Психологические проблемы социальной регуляции поведения / Под ред. Е.В.Шороховой, М.И. Бобнева. – М.: Наука, 1976. – 367 с.
20. Современная психология: Справочное руководство / И.О.Александров, Ю.И. Александров; под ред. В.И.Дружинина. – М.: Инфра, 1999. – 688 с.
21. Суходольский Г.В. Основы психологической теории деятельности / Г.В.Суходольский. – Л.: Изд-во Ленингр.ун-та., 1988. – 168 с.
22. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии. Основные положения теории установки / Д.Н.Узнадзе. – Тбилиси: Изд-во Акад. наук Груз. ССР, 1961. – 210 с.
23. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: учебное пособие для студентов вузов / Х.Хекхаузен; пер. с нем. Т.Гуднова и др.;

науч.ред. Д.А.Леонтьев, Б.М.Величковский. – 2-е изд. – СПб.: Питер, М.: Смысл, 2003. – 860 с.

The article demonstrates the specificity of professional and related psychological training of patrol militia service to perform its duties. These stages of future law enforcement officers to serve in law enforcement bodies. The general characteristics of psychological factors and pedagogical to the profession. The attention on the formation of psychological readiness of employees of the patrol militia service. The external and internal to the subject of the preparedness activities.

Keywords: psychological training, professional activities, professional commitment, personality, law enforcement, patrol service.

Отримано: 18.02.2011

УДК 37.091.31-059.1

Л.П.Скорич

Вивчення особливостей переживань старшокласниками своїх взаємовідносин із учителями

У статті обґрунтовано необхідність вивчення позиції учнів відносно проблеми індивідуального підходу. Автор аналізує особливості переживань старшокласниками своїх стосунків з учителями, висвітлює результати вивчення типів взаємовідносин між суб'єктами учбової діяльності і рівня задоволеності учнями реальними відносинами з учителями.

Ключові слова: індивідуальний підхід, взаємовідносини між суб'єктами учбової діяльності, типи взаємовідносин.

В статье обоснована необходимость изучения позиции учеников относительно проблемы индивидуального подхода. Автор анализирует особенности переживаний старшекласниками своих отношений с учителями, отражает результаты изучения типов взаимоотношений между субъектами учебной деятельности и уровня удовлетворенности учениками реальными отношениями с учителями.

Ключевые слова: индивидуальный подход, взаимоотношения между субъектами учебной деятельности, типы взаимоотношений.

Реалізація індивідуального підходу можлива лише за умови, коли рівноцінними суб'єктами взаємодії будуть учні та вчителі, отже